

**СПОСОБИ
ДІЄСЛІВ.
ТВОРЕННЯ НАКАЗОВОГО СПОСОБУ.**

**ШОСТЕ ЛИСТОПАДА
КЛАСНА РОБОТА**

Пригадай

Дієслово – це...

самостійна частина мови, що означає дію або стан предмета і відповідає на питання що робити? що зробити?

Морфологічні ознаки...

Час, число, особа, рід, вид, спосіб

Форми дієслів...

-неозначена форма(інфінітив);
-особова форма;
-безособова форма на –но, -то;
-дієприкметник;
-дієприслівник.

Вид дієслів...

Доконаний та недоконаний

Часи дієслів...

Минулий, теперішній та майбутній

ПРИГАДАЙ

Дієслова

минулого часу

- вказують на дію, що відбулася до моменту повідомлення про неї

теперішнього часу

- вказують на дію, яка відбувається постійно або в момент повідомлення про неї

майбутнього часу

- Вказують на дію, яка відбувається вже після моменту мовлення про неї

Відповідають на питання

що робив? що робила?
що робило? що зробили?

що роблю? що робиш?
що робимо? що робите?

що зроблю? що буде
робити? що зроблять?
що будуть робити?

Змінюються за

родами й числами:
читав, читала, читали

особами й числами:
*читаю, читаєш,
читаємо, читають*

особами й числами:
*читатимеш,
читатимуть*

Мають вид

доконаний і недоконаний:
читали, прочитали

тільки недоконаний:
*читаю, читаєш, читаємо,
читають*

доконаний і недоконаний:
*прочитати, будуть
читати*

I дієвідміна		II дієвідміна	
1) за основою теперішнього часу та закінченням			
-уть	пиш-уть	-ать	крич-ать
-ють	чита-ють	-ять	сид-ять
2) за основою інфінітива			
кле-їти?			
якщо суфікси <i>-а-</i> (що стоїть не після шиплячого) та <i>-и-, -і-, -ї-</i> в 1-й особі однини не випадають – I дієвідміна: <i>білі-ти</i> в 1-й ос. одн. – <i>білі-ю</i> ; у 3-й ос. мн. – <i>біліють</i> (суфікс <i>-і-</i> у слові <i>білію</i> не випав)		якщо суфікси <i>-а-</i> (що стоїть після шиплячого) та <i>-и-, -і-, -ї-</i> в 1-й особі однини випадають – II дієвідміна: <i>бачи-ти</i> в 1-й ос. одн. – <i>бач-у</i> ; в 3-й ос. мн. – <i>бачать</i> (суфікс <i>-и-</i> у слові <i>бачу</i> випав)	
Отже, слово <i>клеїти</i> належить до II дієвідміни, оскільки в 1-й ос. одн. (<i>клею</i>) <i>-ї-</i> випав			
Запам'ятайте словесну опору: <i>Яблуко не впало на землю – I сорт, те яблуко, що впало, – II сорт.</i> Так і наші суфікси: <i>ті, що випали, – II дієвідміни, що не випали – I дієвідміни</i>			
Винятки:			
<i>хотіти, іржати, гудіти, соніти, ревіти</i>		<i>бігти, боятися, стояти, спати</i>	

Чергування приголосних за дієвідмінювання

	Чергування приголосних	У яких формах відбувається	Приклади
I дієв ідмі на	Г – Ж	у всіх особових формах теперішнього або майбутнього часу	могти – можу
	К – Ч		текти – течу
	Х – Ш		колихати – колишу
	З – Ж		казати – кажу
	С – Ш		тесати – тешу
	Т – Ч		хотіти – хочу
	СК – Щ		полоскати – полощу
	СТ – Щ		свистати – свищу
	губний – губний + л		сипати – сиплю
II дієв ідмі на	С – Ш	лише у формах 1-ї особи однини теперішнього або майбутнього часу (простої форми)	просити – прошу
	З – Ж		возити – вожу
	Т – Ч		тремтіти – тремчу
	Д – ДЖ		водити – воджу
	СТ – Щ		постити – पोщу
	ЗД – ЖДЖ		їздити – їжджу
	губний – губний + л		любити - люблю

Завдання 8. Випишіть дієслова у дві колонки: 1) I дієвідміна; 2) II дієвідміна.

1. Зсунути, гуркотіти, реготати, краяти, скреготіти, кроїти, оцінювати, бачити, белькотати, в'їздити, вміти, знітитися, муркотіти, кликати, сюркотати, вставити, зважити, збороти, підсісти, цокотіти, стругати, в'юнитися, тьмяніти.

Ключ. З других букв виписаних слів має скластися: 1) пропущені слова у вислові В.Сосюри: “Всім ... — і вічні ми будемо з нею”;

ПЕРЕВІР СЕБЕ

• I дієвідміна

- Зсунуть
- Регочуть
- Крають
- Оцінюють
- Белькочуть
- Вміють
- Кличуть
- Сюркочуть
- Зборють
- Підсядуть
- Стругають
- тьмяніють

• II дієвідміна

- Гуркотять
- Скреготять
- Бачать
- В'їздять
- Знітяться
- Муркотять
- Вставлять
- Зважать
- Цокотять
- В'юняться
- Суф. –і, и, та а після шиплячого випадають в I-й особі одн.

ІСНУЄ ТРИ СПОСОБИ ДІЄСЛІВ

Дійсний

Наказовий

Умовний

ДІЙСНИЙ СПОСІБ:

Виражає

- реальну, дійсну дію, яка відбувається, відбувалася чи буде відбуватися (відбуватиметься).

Відповідає на питання

- що роблю? що зробив? що робитимемо? та ін.

Змінюється

- за часами (минулий, теперішній, майбутній),
- числами (однина, множина),
- за особами (перша, друга, третя) у теперішньому та майбутньому часі ,
- за родами (чоловічий, жіночий, середній) у минулому часі в однині.

Наприклад

- Працюю, зіграв, заспіваємо, забувають, виграли.

УМОВНИЙ СПОСІБ:

Виражає

- дію чи стан, бажані або можливі за певних умов.

Відповідає на питання

- що зробив би? що робила б? що зробили б? та ін.

Змінюється

- за числами (однина, множина),
- в однині за родами (чоловічий, жіночий, середній).

Наприклад

- Працював би, забував би, зіграли б, заспівала б, виграли б.

НАКАЗОВИЙ СПОСІБ:

Виражає

- наказ, прохання, пораду, заклик до виконання дії.

Відповідає на питання

- що роби? що зроби? що робімо? що зробімо? що робіть? що зробіть?

Змінюється

- за особами (перша, друга, третя),
- за числами (однина, множина).

Наприклад

- Працюй, забувайте, зіграймо, хай заспівають, нехай виграє.

ЗВЕРНИ УВАГУ!

□ Наказовий спосіб має лише форми другої особи однини та першої і другої осіб множини.

	Однина	Множина
1 особа	-	пишімо Шукаймо ріжмо
2 особа	пиши Шукай ріж	пишіть Шукайте ріжте
3 особа	-	-

□ Форми першої особи однини та третьої особи однини та множини утворюються поєднанням дієслів теперішнього або майбутнього часу із частками **хай**, **нехай**: *хай побачу, нехай знає, хай розкажуть*.

- ❖ Від дієслова **їсти** наказовий спосіб: **їж, їжмо, їжте**.
- ❖ Для дієслів **доповісти, розповісти** зазвичай вживаються форми: **доповідай** (від доповідати), **розповідай** (від розповідати).
- ❖ Усі дієслова з суфіксом **-ува- (-юва-)** мають перед закінченням наказового способу голосний **у(ю)**: **вимірюй, просмолюй, розказуй**.
- ❖ Дієслова наказового способу вживаються також і з **-ся (-сь)**: *змагайся, змагаймося, змагайтеся*.

ЗВЕРНИ УВАГУ!

В українській мові, на відміну від російської, форми наказового способу **не** утворюємо за допомогою частки **давайте**

Російською	Українською
Давайте петь	Співаймо
Давайте говорить	Говорімо
Пусть поют	Хай (нехай) співають

ЗАПАМ`ЯТАЙ!

Знак м'якшення у дієсловах наказового способу слова та складу вживаємо тільки після букв на позначення м'яких приголосних

[д'], [т'], [з'], [с'], [ц'], [л'], [н']

Наприклад: полізь, виходьте, погляньмо, піднось, підносься, підносьмо, АЛЕ: ріж, постав, повірте.

Підніс +ся= піднісся

**ЗАПИШИ ДІЄСЛОВА У ТРИ КОЛОНКИ: 1) ДІЙСНОГО СПОСОБУ;
2) УМОВНОГО СПОСОБУ; 3) НАКАЗОВОГО СПОСОБУ.**

Усміхнись, скочується, внесіть, понесли б, організовується,
дочитаймо, даруватимуть, остудила б, спілкуймося, кажи,
освітлюється, вносить, відчинив би, вмикайте, днювали б,
дарували, тьмянів би, дивіться.

Якщо ти правильно виконав завдання,
то з других букв записаних дієслів складеться
початок прислів'я: «..., а зима намолотом».

**СЛИШИ СЛОВА, РОЗКРИВАЮЧИ ДУЖКИ.
ПІДКРЕСЛИ І ПОЯСНИ ОРФОГРАМУ
«БУКВА Ъ У ДІЄСЛОВАХ НАКАЗОВОГО СПОСОБУ»**

- Вибач(ь), порад(ь)те, іш(ь)те, поклич(ь), заход(ь)те, подивис(ь), відріж(ь), насип(ь)те, виход(ь)те, подивіт(ь)ся, почист(ь)мо, залиш(ь), зваж(ь)те, замаж(ь), повір(ь), помнож(ь).

ВИПИШІТЬ ІЗ ТЕКСТУ У ДВІ КОЛОНКИ ДІЄСЛОВА ДІЙСНОГО Й УМОВНОГО СПОСОБІВ. ЩО У НИХ СПІЛЬНЕ, А ЩО ВІДМІННЕ?

- Не наводитиму тобі прикладів, не перелічуватиму імена. Ти й сам можеш назвати десятки славетних героїв, які стали взірцем самовідданого служіння Україні, які віддали за неї життя. Впевнений, що ти теж не відступив би, не злякався б, крізь усе пройшов би, усе здолав би. І справді,— життя довело, що в екстремальних ситуаціях переважна більшість наших юнаків здатна на подвиг. (А. Коломієць).

ПЕРЕПИШІТЬ РЕЧЕННЯ, ПІСЛЯ КОЖНОГО ДІЄСЛОВА ВКАЖІТЬ У ДУЖКАХ ЙОГО СПОСІБ, ОСОБУ ТА ЧИСЛО

- 1. Любіть Україну у сні й наяву (В. Сосюра).
- 2. Не зітхай, а працюй, марно часу не гай! Праці щирої жде вже давно рідний край (Т. Романченко).
- 3. Тільки на правду складаймо надії! (Б. Грінченко).
- 4. Розбудуймо соборну державу! (А. Бортняк).
- 5. Високої істини хай не торкнеться іржа! (Б. Олійник).

ПОСТАВТЕ ПОДАНІ ДІЄСЛОВА В УСІХ МОЖЛИВИХ ФОРМАХ НАКАЗОВОГО СПОСОБУ. ЗАПИШІТЬ ІХ.

- Любити, розказувати, розказати, їсти, сісти, лягти, перевірити.

ПЕРЕПИШІТЬ РЕЧЕННЯ, УСТАВТЕ ПРОПУЩЕНІ ЛІТЕРИ. ВИДІЛІТЬ ОСОБОВІ ЗАКІНЧЕННЯ ДІЄСЛІВ, ВИЗНАЧТЕ СПОСІБ, ОСОБУ Й ЧИСЛО КОЖНОГО.

- 1. Поклянись на ч..рвоній калині, пр..сягни на святому гербі полюбить не себе в Україні, а її полюбити в собі (І. Білий).
- 2. Хай роки л..тять, хай міняють..ся царства, хай люто в..рує життя крутія! Лиш тільки світила б, лиш тільки б не згасла моя Україна, кровинка моя! (Б. Шавурський).
- 3. Ступай упевнено, не бійся, відважним будь, не..хитним будь (О. Лупій).
- 4. Ви ідіть все далі й далі та глядіть пряму дорогу (Я. Щоголів).
- 5. Говорила мати: “Не забудь, мій сину! Як збуду..ш хату, посади калину” (В. Косовський).

ПЕРЕПИШІТЬ, ДІЄСЛОВА, ЩО В ДУЖКАХ, ПОСТАВТЕ У ФОРМІ ДРУГОЇ ОСОБИ ОДНИНИ НАКАЗОВОГО СПОСОБУ.

1. А (придивитися), будь ласка, у лісі всюди казка, Вона блукає лісом.
(Прислухатися), будь ласка, у лісі всюди казка (С. Бабій).
2. (Любити) природу не як символ душі своєї, (любити) природу не для себе,
(любити) для неї (М. Рильський).
3. Природа скрізь одна. (Глядіти), не (наступити) ні на чебрець, ні на гнучку
билинку (В. Бичко).
4. Розмовляють доли, води... (Стати), (послухати), (роздивитися). Мову рідної
природи розуміти серцем (вчитися) (О. Сенатович).

ПРОЧИТАЙТЕ. ВИПИШІТЬ ДІЄСЛОВА. ВИЗНАЧТЕ СПОСІБ (ДІЙСНИЙ, НАКАЗОВИЙ, УМОВНИЙ), ЧАС, ОСОБУ.

1. Розширюється Всесвіт — аксіома. Мандрують і земні материки. Промацують радаром астрономи космічний вир на світлові роки. Братів по розуму Земля шукає вперто, летять сигнали в чорну глибину. Мій лист до тебе в білому конверті уже не дожену, не поверну.
2. Зажурилась в саду горобина, краплі-ягоди сніг попекли. Не сумуй: навесні журавлиний знов повернеться вірний твій клин.
3. Учителі, наставники, пророки, хай світяться над вами небеса! (В. Гужва).
4. І що б не сталось, ти завжди зі мною (Н. Нікуліна).

УТВОРИТИ ФОРМИ НАКАЗОВОГО СПОСОБУ 2-Ї ОСОБИ ОДНИНИ І 1-Ї ТА 2-Ї ОСОБИ МНОЖИНИ НАВЕДЕНИХ НИЖЧЕ ДІЄСЛІВ.

✓ Зразок. *Брати — бер-уть: бери, берімо, беріте(ть); спитати — спита-ють: спитай, спитаймо, спитайте.*

□ *Виростати, мужніти, здолати, жити, стояти, спати, зустрітися, стати, промовити, слухати, щебетати.*

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

- Вивчити §12 с.52-53
- Написати вправи 108, 121 с.54

